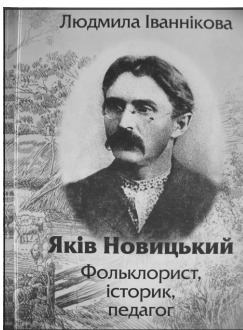

Стислий огляд історії кобзарства, короткі біографії найвизначніших українських фольклористів, поради збирачам усної народної поетичної творчості, термінологічний словник, подані у “Додатках”, також є своєрідними доповненнями до попередньо набутих знань і поглиблюють зміст рецензованого видання загалом.

Навчальний посібник І. Руснак “Український фольклор”, як бачимо, цілком і повністю відповідає вимогам вивчення української усної народної поетичної творчості в українській вищій школі на сучасному етапі її становлення. На глибоко науковій основі в ньому гармонійно поєднано ідеї, принципи та концепції фольклористики та психолого-педагогічних наук. На цих підставах виконано глибокий аналіз процесу виникнення, становлення та розвитку жанрів уснопоетичної творчості українського народу і сформовано чітку систему методичних прийомів їхнього вивчення на заняттях та під час самостійної роботи студентів. Відтак у ньому знайшли своє продовження і подальший розвиток основні положення підручників М. Грицяя, В. Бойка, Л. Дунаєвської “Українська народнопоетична творчість” (К., 1983), М. Лановик та З. Лановик “Українська усна народна творчість” (К., 2001), інших праць, що й надає оцінюваному виданню справді новаторського змісту, а педагогічному спілкуванню на його підставах під час вивчення усної народної поетичної творчості у сучасній вищій українській школі актуальності, місткої та цілеспрямованої концептуальності.

Олексій ВЕРГІЙ

Дослідницька рецепція подвижництва вченого

Іваннікова Л. Яків Новицький. Фольклорист, історик, педагог. – Запоріжжя: АА ТанDEM, 2010. – 388 с.

Як один із рецензентів рукопису я підтримав видання цієї праці, тепер хочу звернути на неї увагу широкого кола читачів і висловити при цій нагоді ще деякі спостереження.

Яків Новицький (1847–1925) – одна зі знакових постатей тієї української науки, яка в умовах українофобських режимів наполегливо боролася за своє місце під сонцем і за Правду про свою Батьківщину. Напрацювання цього вченого в різних ділянках українознавства настільки значні, що їх не можна було не помітити. Тому в науковій, науково-популярній літературі, довідкових, енциклопедичних і бібліографічних виданнях із останніх десятиліть ХІХ й до нашого часу бачимо чимало публікацій, які більшою чи меншою мірою апелювали до наукового доробку Я. Новицького. До речі, докладну бібліографію цих позицій подано в розділі “Статті та дослідження про Я. П. Новицького” додатків до рецензованої праці (С. 346–363).

Однак цілісного монографічного окреслення образу цього вченого ми не мали. Тому вже з цього погляду монографія Л. Іваннікової є новаторським явищем.

Молода дослідниця тривалий час наполегливо працювала над дослідженням. Першим етапом була підготовка кандидатської дисертації “Фольклористична діяльність Я. П. Новицького”, яку вона захистила 1996 р. на спеціалізованій раді Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України. Я мав честь бути офіційним опонентом на цьому захисті, тож пам’ятаю, що дисертація справила гарне враження своєю добротністю, і вже тоді мовилося про потребу опрацювання наукової монографії про Я. Новицького з охопленням усіх ділянок його українознавчих зацікавлень та іншої спадщини.

Тепер після появи книжки Л. Іваннікової, можемо сказати, що це завдання виконано. Виконано на доброму науковому рівні, фахово і ґрунтовно. Для дослідження залучено широкий комплекс архівних і малодоступних друкованих джерел, на основі аналізу яких простежено життєвий і науково-творчий шлях ученого у тісному зв'язку з суспільно-політичними умовами та станом тих різних галузей українознавчих знань, в яких працював Я. Новицький.

Дослідницький наратив книги поділений на два обширні розділи, кожний з яких має свої підрозділи. Перший розділ "Яків Новицький – педагог, історик, краєзнавець, культурно-громадський діяч" висвітлює життєвий і творчий шлях ученого у пов'язаності з його педагогічною діяльністю, зацікавленнями в ділянках історичного краєзнавства на теренах Запорозького краю, археології, археографії, етнографії, статистики.

Л. Іваннікова ретельно зібрала фактичний матеріал до біографії Я. Новицького, показала історію його родоvodu і сповнену подвижницькою працею життєву дорогу, цікаво розповіла про багато невідомих і маловідомих фактів, епізодів на цій дорозі, знайомств, взаємин, бувальщин. При розгляді праць ученого дослідниця намагається розкрити їхню фактологічну й інтерпретаційну сутність, а також наукову новизну.

У монографічному освітленні багатогранної постаті Я. Новицького предметом особливої уваги авторки праці є його фольклористичний доробок. Уже в першому розділі вона простежує і фіксує різні прояви зацікавлення вченого цією сферою народної культури. Наприклад, аналізуючи історико-краєзнавчу і народознавчу працю Я. Новицького "С берегов Дніпра" (1905), наголошує на її цінності як джерела до вивчення фольклору та усної історії Степової України.

Спеціально фольклористичній діяльності Я. Новицького присвячений другий розділ монографії. Авторка розглядає його доробок у контексті української фольклористики кінця ХІХ – початку ХХ ст., простежує історію створення та публікації фольклористичних праць ученого, збирацьку, едиційну і дослідницьку практику з пісненими і прозовими фольклорними текстами. Шляхом порівняльного аналізу дослідниця переконливо обґрунтовує зауваги і положення про науковість методики польових фольклористичних досліджень і видавничих текстологічних засад Я. Новицького та відповідність із вимогами теорії і практики фольклористики того часу.

Зміст і виклад праці вельми збагачено і урізноманітнено частими екскурсами в історію досліджуваних реалій, їхніх діахронних і синхронних аналогів, варіантів, паралелей, розмірковуваннями над дотичними теоретичними питаннями. Цікавими є спостереження про характер записів фольклорних текстів Я. Новицького з погляду сучасних едиційних проблем, цінність цих записів для дослідження регіональної специфіки фольклору, співвідносність із напівфольклорними явищами, притаманними для усної традиції народу.

На матеріалі записів усних наративів ученого Л. Іваннікова предметно розвиває дискурс стосовно т. зв. "усних історій", які останнім часом дедалі більше привертають до себе увагу не тільки фольклористів, а й істориків, соціологів, етнологів, культурологів тощо. Вона слушно вказує на давність звертання до цього виду народної словесності в нашій історіографії і в красному письменстві. Зауваги про різновиди усних історій, їхній близький до фольклору характер і здатність до фольклоризації, трансформації в перекази, легенди – вартісні для спеціального заглиблення в сутність цієї проблеми, її теоретичного осмислення.

Очевидно, що дослідницьке освітлення фольклористичної спадщини Я. Новицького істотно збагатило б розширення порівняльного контекстуального фону розгляду і відомостей про її науковий резонанс. Більше аналітичної уваги варто було приділити зіставленню фольклористичної практики Я. Новицького, зокрема із тогочасним великим досвідом Наукового товариства ім. Шевченка. До речі, у виданнях останнього

рецензували публікації Я. Новицького, до них звертався І. Франко у своїх працях, про них писали М. Грушевський, Ф. Колесса, В. Гнатюк. Словом, ідеться про докладніше врахування і західноукраїнського вектора української фольклористики.

Також недостатнім видається те, що сказано в монографії стосовно жанрової морфології фольклорних текстів (пісень, переказів, легенд, казок, замовлянь та ін. у записах Я. Новицького), з'ясування того, що вносили вони нового з погляду сюжетики, мотивів, образів, жанрової специфіки і поетики в загальний фонд зібрання фольклорного матеріалу з інших регіонів України.

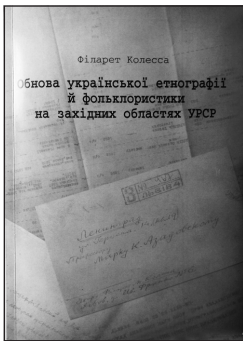
Очевидна річ, що ці зауваги – лише те, що хотілось би ще побачити у змістовній, фактологічно насиченій і старанно написаній гарною стилістично виразною мовою праці Л. Іваннікової. Вони жодним чином не принижують її наукової вартості та потреби. У ній заінтересований читач знайде не тільки фахову, документально аргументовану характеристику особистості та наукової спадщини українського вченого Я. Новицького, але й багато цінного з погляду методики й побудови праць такого характеру, дослідницьких підходів до опрацювання тих чи характерних аспектів досліджуваної теми.

Особливо повчальним є скрупульозне простеження і з'ясування за листуванням та іншими архівними матеріалами з історії підготовки і публікації праць ученого.

Дослідницький наратив монографії предметно доповнено циклом додатків, якими системно охоплено і резюмовано головню фактологічну і бібліографічну основу праці: "Основні дати життя і творчості Я. П. Новицького" (С. 307–314), "Публікації фольклорних записів Я. П. Новицького" (С. 315–321), "Історико-археологічні, статистичні та педагогічні праці, археографічні публікації Я. П. Новицького" (С. 322–325), "Архівні джерела та документи" (С. 326–345), "Статті та дослідження про Я. П. Новицького" (С. 346–363), "Список умовних скорочень" (С. 364), "Іменний покажчик" (С. 365–376), "Географічний покажчик" (С. 376–386).

Отож можемо зробити висновок, що рецензована праця Л. Іваннікової характеризується усіма головними добрими прикметами монографічного дослідження життя та діяльності вченого.

Роман КИРЧІВ

Невідомі сторінки львівської фольклористики

Колесса Ф. М. *Обнова української етнографії й фольклористики на Західних областях УРСР*. Листування Ф. Колесси й М. Азадовського / Упорядкування, підготовка тексту, передмова, коментарі, додатки, покажчик Ірини Коваль-Фучило. – К.: Логос, 2011. – 239 с.

Науковій діяльності найблагороднішою справою є повернення незаслужено забутих імен. Саме цю місію виконує рецензована книга. Так склалися події, що джерелом для відкриття імен львівських фольклористів став документ, який зберігався у московському Науково-дослідному відділі рукописів Російської державної бібліотеки. Це стаття видатного українського фольклориста Філарета Михайловича Колесси "Обнова української етнографії й фольклористики на Західних областях УРСР", написана 1946 р. і надіслана Маркові Костянтинівичу Азадовському для публікації у журналі "Советский фольклор", тогочасному редакторові видання. На жаль, свого часу вона так і не дійшла до читача, хоча вже була перекладена російською мовою і відредагована.